

NOTITIE

Verwachte effecten van
nieuwe wet- en
regelgeving op samen-
werking met
akkerbouwbedrijven.

Monique Mul, Carin Rougoor en
Petra Rietberg.

CLM-publicatienr.: 1185

CLM Onderzoek en Advies
Gutenbergweg 1
4104 BA Culemborg
info@clm.nl

NOTITIE: VERWACHTE EFFECTEN VAN NIEUWE WET- EN REGELGEVING OP SAMENWERKING MET AKKERBOUWBEDRIJVEN

In deze notitie staan de resultaten van het project 'Samenwerking melkveehouderij-akkerbouw; de potentie van samenwerking van melkveehouderijbedrijven met akkerbouwbedrijven in het licht van nieuwe regelgeving'. Dit project geeft melkveehouders inzicht in de verwachte effecten van nieuwe regelgeving op de potentie van samenwerking tussen akkerbouw en melkveehouderij om bij te dragen aan een duurzame melkveehouderij.

1. Achtergrond

Melkveehouderijbedrijven (MVH) kregen en krijgen te maken met nieuwe wet- en regelgeving. In deze notitie beantwoorden we de vraag of deze nieuwe regelgeving samenwerking met akkerbouwbedrijven (AKK) remt of bevordert, en of de verschillende vormen van samenwerken dan bijdragen aan de maatschappelijke doelen en een duurzame melkveehouderij. We kijken naar regelgeving die sinds 2023 van kracht is én naar verwachte regelgeving. Met de antwoorden verkrijgen melkveehouders handvatten om een goede afweging te maken over een samenwerking met akkerbouwbedrijven die bijdraagt aan de volhoudbaarheid van het melkveebedrijf. CLM Onderzoek en Advies heeft dit onderzoek uitgevoerd in opdracht van ZuivelNL. Naast deze notitie is een [e-flyer beschikbaar](#) waarin de resultaten staan samengevat en toegankelijk zijn weergegeven.

De bevindingen zijn gebaseerd vooral op informatie van de Rijksoverheid en andere partijen over bestaande en nieuwe wetgeving, interviews met projectleiders op het vlak van samenwerking tussen melkveehouders en akkerbouwers, en expert judgement van de projectmedewerkers.

2. Wat zijn de belangrijkste veranderingen in wet- en regelgeving voor melkveehouderijbedrijven, nu en in de nabije toekomst?

We hebben de belangrijkste wijzigingen in wet- en regelgeving op een rijtje gezet. We hebben ons daarbij gebaseerd op regels uit en veranderingen in: derogatie, mestbeleid, het 7e actieprogramma voor de nitraatrichtlijn (7^e NAP), het gemeenschappelijk landbouwbeleid (GLB) inclusief de eco-regeling en het nationaal programma landelijk gebied (NPLG).

We verwachten dat, wat betreft effecten op de bedrijfsvoering in de melkveehouderij, de onderstaande 3 punten de belangrijkste concrete wijzigingen zijn op korte termijn. Het is duidelijk hoe deze regels eruit komen te zien, en ze zijn grotendeels al geïmplementeerd:

1. Minder dierlijke mest aanwenden op eigen land (o.a. door afschaffing derogatie en verplichte bufferzone)
2. Beperking van het areaal productief land (o.a. door invoering van teeltvrije zones en 4% niet-productief land)
3. Meer rust- en vanggewassen in het bouwplan (door rotatie-eisen (1:4 mais rotatie en 1:4 rustgewassen), het groenhouden van grond (– inzaaien van vanggewas, bodembedekking, beperkte tijd om grasland te scheuren)

Daarnaast komen er een aantal wijzigingen in de regelgeving aan op de middellange termijn, die waarschijnlijk veel invloed hebben op de veehouderij. Daarvan is op dit moment nog niet precies duidelijk hoe ze eruit komen te zien. Het gaat om: regelgeving voor een grondgebonden melkveehouderij (die waarschijnlijk volgt uit het nieuwe mestbeleid) en regelgeving voor het beperken van emissie van NH₃ en van broeikasgassen (die waarschijnlijk vorm krijgt binnen het NPLG).

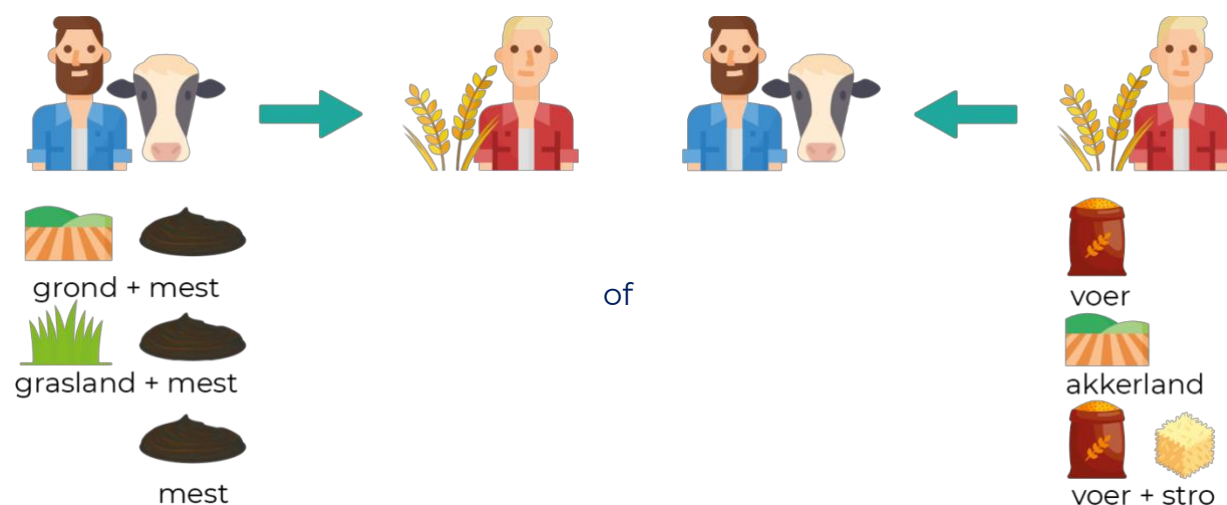

3. Samenwerkingsvormen

We onderscheiden 4 vormen van samenwerking, gebaseerd op verschillen in de mate van samenwerking of intensiteit van samenwerking (gebaseerd op het Handboek Samenwerken Akkerbouw & Veehouderij, 2019¹).

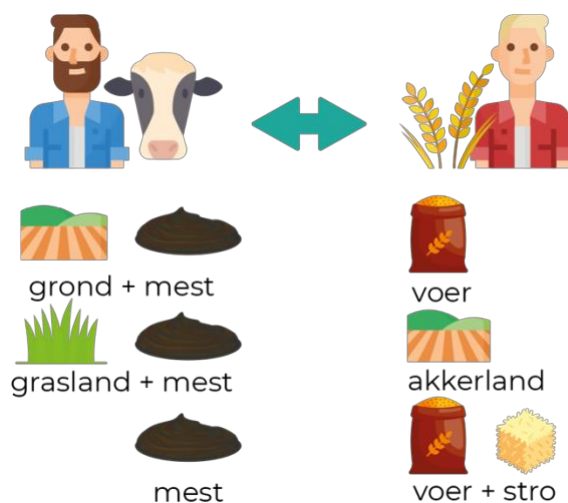
1. Eenzijdige of transactionele samenwerking:

Bij deze vorm van samenwerking is er sprake van zeer beperkte samenwerking, zoals het verhuren van land van de melkveehouder aan de akkerbouwer (of andersom) of de afzet van mest van de melkveehouder naar de akkerbouwer.

2. Gemiddelde of functionele samenwerking

Deze vorm van samenwerken gaat over het leveren van goederen en diensten vanuit de expertise van de ene en de behoefte van de andere partij. Bij samenwerking tussen akkerbouwers en veehouders worden kennis, competenties, machines en werkwijzen van beide partijen zo goed mogelijk ingezet tot beider voordeel. Denk daarbij aan het produceren van voer door de akkerbouwer voor de melkveehouder. Dit kan op het land van de akkerbouwer, of op het land van de melkveehouder, in beide gevallen met de mest van de melkveehouder. De akkerbouwer teelt het gewas dan in loonwerk voor de melkveehouder en de melkveehouder is zeker van mestafzet.

¹Oosterhoff, W., 2019. Handboek Samenwerken Akkerbouw & Veehouderij. ISBN-nummer 978-90-78712-39-8

Ook grondruil op voorwaarde dat mest wordt afgezet, of het uitruilen van mest voor stro behoren tot een gemiddelde of functionele samenwerking.

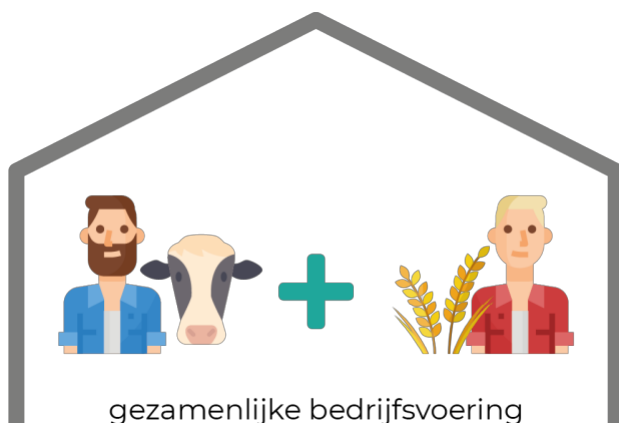
3. Vergaande samenwerking

Bij deze vorm van samenwerking wordt een gezamenlijk bouwplan en bemestingsplan gemaakt voor een akkerbouwbedrijf en melkveebedrijf samen, of voor meerdere bedrijven samen.

4. Ondernemend samenwerken

Deze vorm van samenwerking gaat over het samenbrengen of samenvoegen van bedrijven – of delen daarvan. Beide bedrijven worden samengevoegd tot één bedrijf(svoering). Vaak gebeurt dit op basis van een gedeelde langetermijnstrategie. Men spreekt dan van een gemengd bedrijf.

4. Samenwerken: verschil tussen extensieve en intensieve melkveehouderijbedrijven?

Uit de interviews met projectleiders van projecten gericht op samenwerking melkveehouderij en akkerbouw en uit de literatuur, blijkt dat de extensieve melkveebedrijven (met een productie van <10000L melk/ha) minder geneigd zijn tot samenwerking met akkerbouwbedrijven, dan intensieve melkveebedrijven (met een productie van >15000L melk/ha). Dit wordt op twee manieren verklaard:

1. Extensieve bedrijven zijn vooral aanwezig in een melkveeregio, met weinig of geen akkerbouwbedrijven in de buurt om mee samen te werken.
2. De extensieve bedrijven ondervinden op dit moment geen noodzaak om samen te werken omdat ze hun mest op eigen grond kwijt kunnen.

Een reden voor melkveehouders met extensieve melkveebedrijven om samen te werken met akkerbouwers is het rond zetten van de kringlopen. De samenwerking kan onder andere plaatsvinden op het gebied van stro en mest. Daar waar de melkveehouder stro krijgt, kunnen akkerbouwers daarvoor storrijke vaste mest terugkrijgen. Een verrijking van beide bedrijven: aanvoer van stro voor de melkveehouder en gegarandeerde aanvoer van organische stof en mest voor de akkerbouwer. Storrijke vaste mest is zeer geschikt voor verbetering van de bodem en voor de biodiversiteit. Deze vaste, storrijke mest mag gedurende een langere periode² worden uitgereden dan drijfmest of vaste mest zonder stro.

5. Invloed van nieuwe wet- en regelgeving op samenwerking

Invoering van nieuwe wet- en regelgeving kan samenwerking tussen bedrijven zowel stimuleren als remmen. We gaan eerst in op de effecten van de nieuwe regelgeving die al concreet is.

5.1. Gevolgen van regelgeving gericht op minder dierlijke mest, beperking van het areaal productief land en meer rust- en vanggewassen op samenwerking MVH-AKK

Regelgeving die leidt tot minder dierlijke mest op eigen land, een kleiner areaal productief land en het verplicht opnemen van meer rust- en vanggewassen in het bouwplan door afschaffing van de derogatie, door invoering van 7e NAP, GLB en het nieuwe mestbeleid, lijkt samenwerking tussen melkveehouderij en akkerbouw te stimuleren. Door samen te werken met akkerbouwers kunnen melkveehouders de negatieve effecten van dat beleid beperken.

² <https://www.rvo.nl/onderwerpen/mest/gebruiken-en-uitrijden/wanneer-uitrijden#dierlijke-mest>

Tabel 1 De gevolgen van nieuw Europees en landelijke wet- en regelgeving voor samenwerking tussen melkveehouders en akkerbouwers. Weergave in beknopte vorm. Groen: stimuleert samenwerking; Rood: remt samenwerking.

Wijziging in wet- en regelgeving	Gevolgen voor samenwerking
Minder dierlijke mest aanwenden op eigen land (o.a. door afschaffing derogatie en verplichte bufferzone)	
Beperking van het areaal productief land (o.a. door invoering van teeltvrije zones en 4% niet-productief land)	
Meer rust- en vanggewassen in het bouwplan, door rotatie-eisen (1:4 mais rotatie en 1:4 rustgewassen), het groenhouden van grond (– inzaaien van vanggewas, bodembedekking, beperkte tijd om grasland te scheuren)	

In tabel 1 zijn de bevindingen kort samengevat. In [Bijlage 1](#) is een volledige uitwerking te vinden van de stimulerende of remmende effecten van nieuwe regelgeving op samenwerking tussen melkveehouders en akkerbouwers.

Omdat melkveehouders minder dierlijke mest mogen aanwenden op eigen land en het areaal productief land beperkt wordt, wordt het aantrekkelijker mestafzet direct te regelen met een akkerbouwer. Dit garandeert afzet van de mest, beperkt transport- en afzetkosten en maakt het mogelijk prijsafspraken te maken.

Beperking van het areaal productief land verhoogt de noodzaak het resterende land optimaal te gebruiken. Een gezamenlijk bouwplan en bemestingsplan kan hieraan bijdragen.

Daarnaast kan de akkerbouwer eiwitrijke gewassen telen voor de melkveehouder, om aan de regelgeving t.a.v. rust- en vanggewassen te voldoen. Zowel binnen het 7^e NAP als binnen de eco-regeling gelden eiwitgewassen als rustgewas. Een samenwerking waarbij een akkerbouwer eiwitgewassen teelt voor de melkveehouder biedt de akkerbouwers de kans om aan deze regelgeving te voldoen. Dit levert zowel lokaal geproduceerd eiwit op voor de melkveehouder als een extra (rust)gewas binnen de rotatie voor de akkerbouwer.

Daar staat tegenover dat samenwerking vanuit de eco-regeling niet altijd aantrekkelijk is. Blijvend grasland levert extra punten op voor de melkveehouder. Dat vormt voor melkveehouders met een beperkt aantal hectares blijvend grasland mogelijk een rem op uitruil van grond met een akkerbouwer. Daar komt bij dat tijdelijk grasland (voor de akkerbouw) binnen de eco-regeling niet als rustgewas wordt gezien, en de akkerbouwer dus geen extra punten oplevert ([zie kader](#)).

Gras in de eco-regeling en het 7e NAP

Binnen de eco-regeling levert blijvend grasland extra waarde en punten op voor de melkveehouder. Melkveehouders die die punten nodig hebben om een bepaalde drempel te halen (brons, zilver of goud), zullen blijvend grasland niet om willen zetten. Melkveehouders met weinig of beperkt blijvend grasland worden hierdoor minder flexibel in de samenwerking met een akkerbouwer. Dit kan samenwerking met een akkerbouwer remmen.

Daarnaast wordt tijdelijk grasland niet gezien als rustgewas binnen de eco-regeling. Akkerbouwers die de waarde en punten voor rustgewassen willen gebruiken, zullen tijdelijk grasland niet snel in hun bouwplan opnemen.

Binnen het 7e NAP wordt grasteelt wél gezien als rustgewas. Wanneer een akkerbouwer (kortdurend) grasland teelt voor de melkveehouder, hebben beide partijen voordeel bij een samenwerking. De melkveehouder omdat hij een perceel verhuurt zonder dat dat leidt tot minder ruwvoerproductie, en de akkerbouwer omdat hij zeker is van de afzet van het rustgewas. Wanneer de akkerbouwer daarnaast akkerbouwgewassen teelt op het land van de veehouder, levert dit ruimte op voor een verruiming van de rotatie of intensivering van het bouwplan.

Conclusie

De belangrijkste concrete, recente wijzigingen in wet- en regelgeving lijken samenwerking tussen melkveehouders en akkerbouwers te stimuleren.

Samenwerking kan de negatieve effecten van deze wetgeving op de bedrijfsvoering beperken.

De voornaamste voordelen van samenwerking voor de melkveehouder zijn een gegarandeerde mestafzet, efficiënt gebruik van land, en lokaal geteeld eiwitrijkvoer als vervanging van krachtvoer.

5.2. Effecten van regelgeving gericht op grondgebondenheid, het beperken van NH₃-emissie en het beperken van broeikasgasemissies op samenwerking

De nieuwe wet- en regelgeving gericht op grondgebondenheid, het beperken van NH₃-emissie en het beperken van broeikasgasemissies is nog verre van concreet. Op dit moment is nog niet bekend hoe deze wetgeving eruit komt te zien en wat dit betekent voor individuele bedrijven. De gevolgen voor de samenwerking tussen melkveehouders en akkerbouwers zijn daarmee ook nog onduidelijk. Toch wordt een aantal gevolgen verwacht, afhankelijk van de manier waarop de wet- en regelgeving ingevuld wordt:

- grondgebonden melkveehouderij (onderdeel van nieuw mestbeleid). Als grond 'in samenwerking' mag worden meegerekend voor een grondgebondenheidseis, dan is het aantrekkelijk om samenwerking met een akkerbouwer aan te gaan. Als dat niet mag dan is het niet aantrekkelijker om een samenwerking met een akkerbouwbedrijf aan te gaan (maar samenwerking wordt ook niet afgeremd door zo'n eis). Deze samenwerking wordt wel afgeremd als grondgebondenheid wordt gekoppeld aan het areaal grasland en grasland bij de akkerbouwer mag niet worden meegenomen.
- beperking van ammoniakemissie. De nieuwe regelgeving om NH₃-emissies te reduceren, lijkt weinig invloed te hebben op samenwerking. Alleen wanneer de grond binnen een samenwerking mag meetellen in het berekenen van de NH₃-emissie, en als deze wordt genormeerd per hectare, kan die regelgeving samenwerking een impuls geven. Dit leidt echter alleen op papier tot een reductie van NH₃-emissie.
- beperking van broeikasgassen. Of de regels voor het beperken van broeikasgasemissies samenwerking stimuleert of remt hangt af van welke emissies wel en niet worden meegerekend, hoe ver de samenwerkende bedrijven uit elkaar liggen en hoe emissies worden berekend. Zo kan veevoer van dichtbij (geteeld binnen de samenwerking) transportemissies beperken. Dit vereist wel dat in de emissiebepaling rekening wordt gehouden met transportafstanden. Als ook bodemkoolstof wordt meegerekend, dan kan dat uitruil van grond minder aantrekkelijk maken, omdat hiervoor blijvend grasland nodig is.

Een uitgebreide analyse van de verwachte effecten staat in de tabel in [Bijlage 2](#).

Conclusie

De nieuwe regelgeving om NH₃-emissies te reduceren, lijkt weinig invloed te hebben op samenwerking.

De regels voor het beperken van broeikasgasemissies kunnen samenwerking stimuleren en remmen. De wens of noodzaak om langjarig grasland te behouden, om bodemkoolstof vast te leggen en te houden en een grote afstand tussen het melkveebedrijf en de akkerbouwpercelen, kunnen samenwerking remmen. Melkveehouders zijn minder flexibel wat betreft het inzetten van gronden, en voor melkveehouders met enkel langjarig grasland wordt samenwerking beperkt tot het uitwisselen van mest en voer.

De regels voor broeikasgasemissies en grondgebondenheid kunnen samenwerking stimuleren als een akkerbouwer krachtvoer voor de melkveehouder teelt (en hierdoor emissies van krachtvoerproductie afnemen), en/of waarbij er op papier meer grond onder de melkveehouderij komt (en de broeikasgasemissie wordt genormeerd per hectare).

6. Administratieve lasten, GLB en eco-regeling kunnen samenwerking remmen

Melkveehouders (en akkerbouwers) zijn soms terughoudend om samen te werken, omdat:

- ze verwachten dat de administratieve lasten zullen toenemen bij het invullen van de gecombineerde opgave, het GLB en de eco-regeling.
- de KringloopWijzer niet uitgaat van situaties waarin wordt samengewerkt, en het lastig is de samenwerking in te voeren in de KringloopWijzer. De gecombineerde opgave is het uitgangspunt voor het invullen van de KringloopWijzer. De KringloopWijzer reflecteert de voordelen van samenwerking daardoor mogelijk niet volledig. Afhankelijk van hoe de samenwerkende partijen de percelen hebben opgegeven, kan een veehouder de percelen van de samenwerking wel of niet opgeven.
- ze denken dat zij bij verpachten fiscale risico's lopen of dat de pachter (blijvend) aanspraak kan maken op het verpachte perceel.

“Ondernemende samenwerkingen” ervaren deze belemmeringen niet, omdat er dan sprake is van één gezamenlijk fiscaal en administratief bedrijf.

7. Samenwerking: meer dan uitwisseling van voer en grond

In dit project hebben we vooral gekeken naar samenwerking als uitwisseling van mest en grond. Samenwerking kan echter veel meer zijn dan dat: door samenwerking kunnen melkveehouders en akkerbouwers op elkaars bedrijf komen, meer begrip krijgen voor elkaars expertise en dilemma's en leren van elkaars aanpak en visie. Ook kan samenwerken een belangrijke sociale waarde hebben in een beroep dat eenzaam kan zijn.

Uit de interviews met projectleiders blijkt ook dat de cultuur in een bepaalde regio van invloed is op de samenwerking. Daar waar de melkveebedrijven en akkerbouwbedrijven relatief dicht bij elkaar gesitueerd zijn of in gebieden met relatief jonge bedrijven (1-2 generaties oud), lijkt de wil om samen te werken het grootst. Communicatie tussen sectoren is daar gemakkelijk en draagt bij aan de leefbaarheid in het gebied. Daar waar in het gebied slechts enkele akkerbouwbedrijven zijn lijkt de samenwerking te worden geremd door vermeende risico's ([zie hoofdstuk 6](#)). Verbeterde communicatie tussen sectoren in die regio's is noodzakelijk om samenwerking tussen MVH en AKK tot stand te brengen en de belemmering door vermeende risico's te slechten.

8. Samenwerking en de effecten op de sectordoelen 2030 van de Duurzame Zuivelketen

We hebben een inschatting gemaakt van de invloed van samenwerking tussen melkveehouders en akkerbouwers op de sectordoelen 2030 Melkveehouderij zoals beschreven door de Duurzame Zuivelketen (een themagroep van ZuivelNL). Hierbij is gewerkt met 5 scenario's:

- **Scenario 1 (mestafzet, een vorm van eenzijdige samenwerking):** De melkveehouder zet mest af naar het akkerbouwbedrijf.
- **Scenario 2 (mestafzet, verpachten land, een vorm van gemiddelde samenwerking):** De melkveehouder zet mest af naar een plantenteeltbedrijf en verpacht (kortdurend) het grasland aan de plantenteler voor akkerbouw, bollenteelt of groententeelt.
- **Scenario 3 (mestafzet, voedergewassen teelt door akkerbouwer, een vorm van gemiddelde samenwerking):** De melkveehouder zet mest af naar het akkerbouwbedrijf en grasland wordt omgezet zodat de akkerbouwer voeder/eiwitgewassen kan telen voor de melkveehouder (loonwerkconstructie).
- **Scenario 4 (Mestafzet, landruil, een vorm van gemiddelde samenwerking):** De melkveehouder zet mest af naar het akkerbouwbedrijf en grasland wordt verpacht aan de akkerbouwer. De akkerbouwer verpacht akkerland aan de melkveehouder. De pacht is kortdurend.
- **Scenario 5 (gezamenlijk mest- en bouwplan, een vorm van vergaande samenwerking of ondernemend samenwerken):** Het melkveebedrijf en het akkerbouwbedrijf hebben een gezamenlijk bouwplan waarbij de akkerbouwer ook voeder/eiwitgewassen teelt, en een gezamenlijk bemestingsplan waarbij de grond en de mest optimaal worden ingezet.

De effecten van deze scenario's op de Sectordoelen 2030 de zuivelsector staan in de [tabel 2](#) (verkorte versie) en in de tabel in Bijlage 3. We vergelijken een situatie met samenwerking met een situatie zonder samenwerking.

We hebben de effecten van de samenwerking op duurzaamheidsdoelen als gevolg van veranderingen op het melkveebedrijf beoordeeld. Effecten door verandering in het akkerbouwbedrijf laten we buiten beschouwing. Voor een complete analyse van de duurzaamheidseffecten van samenwerking dienen deze ook meegenomen te worden. Met name de mogelijke uitbreiding van het areaal rooigewassen zoals aardappels, kan negatieve effecten hebben op de duurzaamheidsdoelen.

Tabel 2 De gevolgen zijn van samenwerking per duurzaamheidsdoel van de zuivelketen als gevolg van veranderingen op het melkveebedrijf. '0' = geen effect op sectordoel, '+' = positieve bijdrage aan sectordoel, '-' vertraagt of remt het behalen van sectordoel.

Variant	Onderdeel van de samenwerking				Naar een energieneutrale melkveehouderij				Behoud biodiversiteit		Eiwit van eigen grond	Duurzaam rendement
	Mestafzet	Verpachten of ruilen land	teelt voeder/eiwitgewassen	Gezamenlijk mesten bouwplan	reductie: 0,8 Mton CO2-eq. methaan	reductie: 0,2 Mton CO2-eq. bodem	reductie: 1,0 Mton CO2-eq. buiten Nederland	Vermindering energieverbruik in de keten	Duurzaam veevoer	Impact op biodiversiteit	65% eigen eiwit, lokale kringlopen, mest op eigen grond, minder eiwitimport	Hogere opbrengsten/lagere kosten/meer ontwikkelruimte voor melkveehouder
A*					0	0	?	+	0	0	0	+
B**					0	0/-	-	+/-	0	-	0	+
C**					+/-	0/-	+	+	+	+	+	+
D***					+/-	0/-	+	+	+	+	+	+
Onderbouwing					Verandering rantsoen	Omzetten tijdelijk/blijvend grasland		Minder transport bij mestafzet; minder energiegebruik door teelt eigen eiwit (C,D); hogere frequentie omzetten tijdelijk grasland (B)	Teelt eigen eiwit (C,D)	Hogere frequentie omzetten grasland (B); eiwitgewassen dragen bij aan biodiversiteit (C,D)	Teelt van eiwitgewassen (C,D)	Mestafzet tegen lagere kosten; verpachten land (B)

* = een vorm van eenzijdige samenwerking (A= scenario 1)

** = een vorm van gemiddelde samenwerking (B = scenario 2 en 4; C = scenario 3)

*** = een vorm van vergaande samenwerking of ondernemend samenwerken (D = scenario 5)

Conclusie

Samenwerking tussen een melkveehouder en akkerbouwer zorgt voor minder mesttransport en lagere mestafzetkosten mits de transportafstanden van de mest binnen samenwerkingen kleiner zijn dan de transportafstanden waarbij de mest tijdelijk ergens wordt opgeslagen en vervolgens worden verhandeld naar verder weg gelegen gebieden. Dit heeft een positieve, maar waarschijnlijk kleine invloed op broeikasgasemissies en het energieverbruik.

Als productie van eiwit (krachtvoer) voor de melkveehouder onderdeel is van de samenwerking, dan draagt dat ook bij aan het behoud van biodiversiteit en aan de doelstellingen gericht op eiwit van eigen grond/uit de buurt. Het vaker omzetten van grasland, dat naar verwachting in een samenwerking optreedt, zorgt daarentegen voor een (tijdelijke) vermindering van de biodiversiteit.

Alle scenario's lijken bij te dragen aan een duurzaam rendement voor de melkveehouders. Dit komt vooral door de gegarandeerde mestafzet en lagere mestafzetkosten. Samenwerking tussen een melkveehouder en een akkerbouwer waarbij een gezamenlijk mest- en bouwplan wordt ontwikkeld en eigen eiwit wordt geteeld, lijkt de grootste bijdrage te leveren aan het behalen van sectordoelen. Er is dan sprake van optimalisatie van mestbenutting en voerproductie, wat bijdraagt aan reductie van broeikasgasemissies, behoud van biodiversiteit, eiwit van eigen grond/uit de buurt en een duurzaam rendement.

Samenwerken heeft vooral nadelige effecten als blijvend grasland wordt gescheurd en als het leidt tot intensivering van het bouwplan van de akkerbouwer. Dat leidt tot broeikasgasemissies door verlies van bodemkoolstof, en heeft een negatief effect op de biodiversiteit. De grootte van deze effecten, zowel positief als negatief, en of ze daadwerkelijk optreden in de praktijk, moet verder worden onderzocht.

Bijlage 1 Effecten van nieuwe wet- en regelgeving op samenwerking

Tabel B.1. Gevolgen voor samenwerking van regelgeving gericht op minder dierlijke mest, beperking van het areaal productief land en meer rust- en vanggewassen, voor vier typen samenwerking. **Groene X:** stimuleert samenwerking; **Rode X:** remt samenwerking.

Gevolgen van nieuwe wet- en regelgeving	Stimuleert samenwerking	Remt samenwerking				
			Eenzijdige samenwerking:	Functionele samenwerking:	Vergaande samenwerking:	Ondernemend samenwerken:
Beperken dierlijke mestaanwending op eigen land (afschaffing derogatie, nieuw mestbeleid, 7e NAP)	Samenwerking vergemakkelijkt boer-boer transporten van een beperkt % mest van MVH naar AKK		X	X	X	X
	Samenwerking zorgt voor meer zekerheid over mestafzet en lagere transport- en afzetkosten. (Nog) Meer mestafzet dan mogelijk is via boer-boer transport is mogelijk als grasteelt wordt uitgevoerd door AKK voor MVH, en het land bij de MVH in gecombineerde opgave komt.		X	X	X	X
	Een gezamenlijk bouwplan kan in gebieden met lage fosfaat toestand in de bodem met hoge opbrengsten fosfaattekort op de percelen van de melkveehouders beperken.				X	X
	Het komen te vervallen van de eis van 80% grasland maakt melkveehouders flexibeler in het ruilen of verpachten van hun land voor voedergewassen of akkerbouwteelten. Samenwerking wordt hiermee bevorderd.		X	X	X	X
Beperking van het areaal productief land (7e NAP, GLB)	De beperking van het areaal productief land maakt dat een melkveehouder meer mest moet afzetten en een akkerbouwer zoekt naar meer land. Dit maakt de noodzaak voor samenwerking groter. Samenwerking kan in die behoeften voorzien.		X	X	X	X
	Het beperkte areaal productief land verhoogt ook de noodzaak tot efficiënt(er) gebruik van het resterende land. Een gezamenlijk bouwplan en bemestingsplan kan bijdragen aan een optimaler gebruik van grond. Hiermee worden de nadelige effecten van een beperkt areaal beperkt.				X	X

Gevolgen van nieuwe wet- en regelgeving	Stimuleert samenwerking	Remt samenwerking	Eenzijdige samenwerking:	Functionele samenwerking:	Vergaande samenwerking:	Ondernemend samenwerken:
Meer rust- en vangewassen in het bouwplan (7e NAP, GLB)		Samenwerking wordt geremd doordat blijvend grasland extra waarde en punten oplevert in de eco-regeling. Wanneer dit nodig is om een bepaalde drempel te halen (brons, zilver of goud), zal een MVH een blijvend grasland perceel om die reden niet op willen geven om binnen een teeltrotatie van de AKK op te laten nemen.		X	X	X
		In de <u>eco-regeling</u> wordt tijdelijk gras niet gezien als een rustgewas, dus een akkerbouwer die graag waarde en punten voor een rustgewas wil, kiest in de eco-regeling niet voor "tijdelijk grasland" als rustgewas.		X	X	
	Samenwerking wordt bevorderd doordat gras in <u>7e NAP</u> wordt gezien als rustgewas binnen een AKK rotatie. Samenwerking van MVH met AKK waarbij er een gezamenlijk bouwplan wordt ontwikkeld is een kans om te voldoen aan de eis voor meer rustgewassen waarbij tegelijkertijd optimaal gebruik van mest en land wordt bevorderd.			X	X	X
	Als de AKK eiwitgewassen teelt voor de MVH kan deze aan de wens (eco-regeling) of eis (7e NAP) voor het telen van rustgewassen voldoen.		X	X	X	X
	Samenwerking van biologische AKK en MVH geeft de MVH garantie op biologisch voer en de AKK garantie op biologische mest én tegelijkertijd behalen ze goud voor de eco-regeling		X	X	X	X

Bijlage 2 Effecten van nog niet concrete wet- en regelgeving gericht op grondgebondenheid en emissie van broeikasgassen en NH₃ op samenwerking

Tabel B.2.: Verwachte gevolgen van regelgeving gericht op grondgebondenheid, het beperken van NH₃-emissie en het beperken van broeikasgasemissies voor samenwerking. **Groene X**: stimuleert samenwerking; **Groene X**: stimuleert samenwerking onder de voorwaarde dat de grond wordt toegerekend tot de melkveehouder; **Oranje X**: stimuleert noch remt voor samenwerking; **Rode X**: remt samenwerking.

Mogelijke gevolgen van nieuwe wet- en regelgeving zonder concrete uitwerking	Stimuleert samenwerking	Geen effect op samenwerking	Remt samenwerking	Eenzijdige samenwerking	Functionele samenwerking	Vergaande samenwerking:	Ondernemend samenwerken:
Reductie ammoniakemissie (PPLG)							
<i>*uitwerking norm/ha</i>	Bij norm voor ammoniakemissie per ha: Samenwerking is een kans als de grond binnen het samenwerkingsverband mag meetellen.			X	X	X	X
<i>*uitwerking norm/bedrijf</i>		Bij norm voor ammoniakemissie per bedrijf (onafhankelijk van ha): Samenwerking heeft geen voor- of nadeel		X	X	X	X
<i>*uitwerking norm/ kg melk</i>		Maximumnorm ammoniakemissie per kg melk: Samenwerking heeft geen voor- of nadeel		X	X	X	X
<i>* uitwerking op basis van maatregelen</i>		Ammoniakemissie wordt beperkt door maatregelen zoals emissiearme vloer, (meer) weidegang: Samenwerking heeft geen voor- of nadeel. De maatregelen moeten door de veehouder zelf uitgevoerd worden.		X	X	X	X

Mogelijke gevolgen van nieuwe wet- en regelgeving zonder concrete uitwerking	Kans samenwerking	Geen effect op samenwerking	Belemmering samenwerking	Eenzijdige samenwerking	Functionele samenwerking	Vergaande samenwerking:	Ondernemend samenwerken:
Reductie broeikasgasemissies (PPLG)							
* <i>Uitwerking van reductie-eis: beperken broeikasgasemissie per kg melk</i>		Onduidelijk is of samenwerking leidt tot een beperking van broeikasgasemissie/ kg melk		X	X	X	X
* <i>Uitwerking van reductie-eis: Broeikasgasemissie beperken door eigen teelt krachtvoer/ eiwitrijke gewassen</i>	Samenwerking waarbij krachtvoer/ eiwitrijke voergewassen geteeld wordt voor gebruik MVH en teelt wordt gezien als teelt op eigen bedrijf kan leiden tot lagere emissie, mits het veevoer dichtbij wordt geteeld				X	X	X
* <i>Uitwerking van reductie-eis: Bodemkoolstofvastlegging meenemen bij broeikasgasemissie per kg melk</i>			Bodemkoolstof vastlegging door niet-scheuren blijvend grasland remt samenwerking met AKK omdat die percelen niet in de samenwerking worden opgenomen.	X	X	X	X
* <i>Uitwerking reductie-eis: beperken broeikasgasemissie per ha</i>	Door samenwerking kan de broeikasgasemissie (hier CO ₂ -emissie) voor MVH dalen (doordat er op papier meer land onder het MVH-bedrijf komt - maar in werkelijkheid draagt het niet bij aan de werkelijke verlaging van CO ₂ -emissie).			X	X	X	X

Mogelijke gevolgen van nieuwe wet- en regelgeving zonder concrete uitwerking	Kans samenwerking	Geen effect op samenwerking	Belemmering samenwerking	Eenzijdige samenwerking	Functionele samenwerking	Vergaande samenwerking:	Ondernemend samenwerken:
Grondgebondenheid (nieuwe mestwetgeving)							
<i>* norm gerelateerd aan hoeveelheid voer van eigen land/ kg melk</i>	Door samenwerking kan er een verruiming van de rotatie plaatsvinden waardoor de maisopbrengst per hectare toeneemt. Hierdoor wordt meer voer op eigen land geproduceerd.			X	X	X	X
	Door samenwerking waarbij voer voor het melkveebedrijf wordt geteeld door de akkerbouwer, wordt beter voldaan aan grondgebondenheid doordat het als eigen voerproductie wordt beoordeeld (mits het veevoer dichtbij wordt geteeld).			X	X	X	X
<i>* Norm gerelateerd aan netto aanvoer van nutriënten per ha (in kg N en kg P)</i>	Als er een maximumnorm is voor netto aanvoer van nutriënten per ha (in kg N en kg P) kunnen de regels voor grondgebondenheid samenwerking bevorderen doordat er door samenwerking een verruiming van de rotatie plaats kan vinden. Daardoor neemt de maisopbrengst per hectare toe en kan extra aanvoer van voer van buiten het bedrijf beperkt kan worden. Hierdoor wordt de netto aanvoer van nutriënten per ha beperkt.			X	X	X	X
	Als er een maximumnorm is voor netto aanvoer van nutriënten per ha (in kg N en kg P) kunnen de regels voor grondgebondenheid samenwerking bevorderen doordat door samenwerking, waarbij voer voor het melkveebedrijf wordt geteeld door de akkerbouwer op grond van de melkveehouder er meer eigen voerproductie van eigen grond is. Hierdoor is minder aankoop van voer noodzakelijk.			X	X	X	X
	Als er een maximumnorm is voor netto aanvoer van nutriënten per ha (in kg N en kg P) kunnen de regels voor grondgebondenheid samenwerking bevorderen doordat voer dat door de akkerbouwer wordt verbouwd voor het melkveebedrijf (op grond van de akkerbouwer, dichtbij de melkveehouder) als eigen voerproductie wordt beoordeeld.			X?	X?	X?	X?
<i>* Norm gerelateerd aan maximumnorm mestproductie per ha (in kg N en kg P)</i>	Bij maximumnorm voor mestproductie per ha (in kg N en kg P) biedt samenwerking kansen om aan de regelgeving te voldoen als er door samenwerking meer grond onder het melkveebedrijf komt doordat de akkerbouwer voedergewassen (dichtbij de melkveehouder) teelt voor de melkveehouder.			X	X	X	X

Mogelijke gevolgen van nieuwe wet- en regelgeving zonder concrete uitwerking	Kans samenwerking	Geen effect op samenwerking	Belemmering samenwerking	Enzijdige samenwerking	Functionele samenwerking	Vergaande samenwerking:	Ondernemend samenwerke:
Grondgebondenheid (nieuwe mestwetgeving)							
<i>* Norm gerelateerd aan maximumnorm aantal melkkoeien per ha grasland</i>	Bij een maximumnorm voor het aantal melkkoeien per ha grasland kan deze regelgeving samenwerking bevorderen als alleen de huiskavel meetelt en AKK grond grenzend aan huiskavel heeft, die verpacht wordt aan of geruimd wordt met de veehouder voor de teelt van gras.			X	X	X	X
		Bij een maximumnorm voor het aantal melkkoeien per ha grasland heeft deze regel geen effect op samenwerking als door grondruil 1 ha gras wordt uitgeruild tegen 1 ha bouwland (dichtbij het melkveebedrijf).		X	X	X	X
		Bij een maximumnorm voor het aantal melkkoeien per ha grasland heeft deze regel geen effect op samenwerking als alleen de huiskavel meetelt en samenwerking geen mogelijkheid biedt om die uit te breiden		X	X	X	X
Grondgebondenheid (nieuwe mestwetgeving)							
<i>* maximumnorm aantal GVE/ha</i>	Samenwerking wordt bevorderd als door die samenwerking meer grond (dichtbij de melkveehouder) behoort tot de MVH.			X?	X?	X?	X?
Maximumnorm kg melk/ha	Samenwerking wordt bevorderd als door die samenwerking meer grond (dichtbij de melkveehouder) behoort tot de MVH.			X?	X?	X?	X?

Bijlage 3 Effecten van vijf voorbeelden van samenwerking op sectordoelen

Tabel B.3: '+' = positieve bijdrage aan sectordoelen, '0' = geen effect op sectordoelen, '-' = vertraagt of remt het behalen van sectordoelen.

	Naar een energieneutrale melkveehouderij					Dierenwelzijn en langer leven voor koeien				Behoud biodiversiteit		
	Broeikasgasreductie in gehele zuivelketen					Verantwoord diergeneesmiddelen gebruik	Verantwoorde levensduur	Goede zorg voor jongvee	Verbeteren dierenwelzijn	Duurzaam veevoer	Producteren binnen milieu randvoorwaarden	Verhogen positieve impact en verminderen negatieve impact op biodiversiteit
	reductie: 0,8 Mton CO ₂ -eq. methaan (taakstellend)	reductie: 0,2 Mton CO ₂ -eq. bodem	reductie: 1,0 Mton CO ₂ -eq. buiten Nederland (indicatief)	Productie van duurzame energie	Vermindering energieverbruik in gehele keten	SDA waarden	bij afvoer is levensduur gemiddeld 5 jr, 6 mnd, 20 dgn	KalfOK score	Monitoren dierenwelzijn mbv WelzijnsMonitor	- 100% verantwoord de soja - verantwoorde palmpitten	Sectorpartijen werken gezamenlijk aan de uitvoering van sectorplannen op het gebied van ammoniak en stikstof. Deze zijn geen onderdeel van de Duurzame Zuivelketen.	Inzicht in bijdrage aan biodiversiteit door Biodiversiteitsmonitor Melkveehouderij
	Verandering rantsoen (3,5)	Omzetten tijdelijk/blijvend grasland (2,3,4,5)			Minder transport bij mestafzet dichtbij (1,2,3,4,5); reductie energiegebruik door teelt eigen eiwit (3,5); hogere frequentie omzetten tijdelijk grasland (2,4)					Teelt eigen eiwit (3,5)		Positieve effecten op 1 prestatie indicator. Hogere frequentie omzetten grasland (2,4); eiwitgewassen dragen bij aan biodiversiteit (3,5) NOTE: Samenwerking heeft geen invloed op het inzichtelijk maken van de biodiversiteit mbv BMM.
Mechanisme/reden												
Scenario 1 (mestafzet)	0	0	?	0	+(2)	0 (3)	0	0	0	0		0
Scenario 2 (mestafzet, verpachten land)	0	0/-	-	0	+/- (2)	0 (3)	0	0	0	0		-(4)
Scenario 3 (mestafzet, voeder/ eiwitgewassen teelt door akkerbouwer)	+/- (1)	0/-	+	0	+(2)	0 (3)	0	0	0	+		+(5)
Scenario 4 (mestafzet, landruil)	0	0/-	0	0	+/- (2)	0 (3)	0	0	0	0		-(4)
Scenario 5 (gezamenlijk mest- en bouwplan incl voeder/eiwitgewassen)	+/- (1)	0/-	+	0	+(2)	0 (3)	0	0	0	+		+(5)

+ = positieve bijdrage aan doelstelling; 0 = niet van invloed op doelstelling; - = negatieve invloed op doelstelling

- 1) Het rantsoen verandert, en daarmee de CH₄-emissie uit de pens. De richting die het op verandert hangt af van de manier waarop het rantsoen verandert. Meer mais, minder methaan; meer eiwitgewassen i.p.v. krachtvoerbok, meer methaan
- 2) Mestafzet dichtbij en voedergewassen teelt dichtbij draagt bij aan minder transportkilometers en daardoor verminderd energieverbruik. Aanname: mestafzet met samenwerking is dichterbij dan mestafzet zonder samenwerking.
- 3) Samenwerken kan leiden tot bewustwording over de effecten van het handelen van de één en de gevolgen van de ander (bijv. effecten van diergeneesmiddelen in de mest op bodemleven en plantgezondheid en de effecten van gewasbeschermingsmiddelen op de melkwaliteit en diergezondheid). Deze bewustwording kan leiden tot bewustere en meer verantwoorde inzet van diergeneesmiddelen.
- 4) Het omzetten van grasland naar akkerland vermindert (tijdelijk) de biodiversiteit. Aanname: er wordt meer grasland omgezet bij een samenwerking.
- 5) Het telen van eiwitgewassen zorgt voor meer biodiversiteit dan bij het telen van de standaard akkerbouwgewassen.

	Behoud weidegang	Eiwit van eigen grond/ uit de buurt				Veiligheid op het boerenerf	Duurzaam rendement voor veehouders
	Behoud weidegang	65% voorzien in eigen eiwitbehoefte	Lokale kringlopen, eiwit van eigen grond of uit de buurt, mest op eigen grond of in de buurt	< 10 melkkoeien/ ha huiskavel	Door meer eigen eiwit minder eiwit import	Langetermijn-doel moet nog worden vastgesteld	Hogere opbrengsten/ lagere kosten/ meer ontwikkelruimte voor melkveehouder
	81,2% vd bedrijven heeft weidegang; waarvan 73,6% 120 dagen 6 uur/dag						
	(Aanname:) Keuze voor ruilpercelen is zodanig dat land dat wordt uitgeruid, de weidegang niet beïnvloedt (2, 3, 4, 5)	Teelt van eiwitgewassen (3, 5)	Teelt van eiwitgewassen (3, 5)		Teelt van eiwitgewassen (3, 5)		Mestafzet tegen lagere kosten (1, 2, 3, 4, 5); verpachten land (2)
Mechanisme/reden							
Scenario 1 (mestafzet)	0	0	0	0	0		+
Scenario 2 (mestafzet, verpachten land)	0	0	0	0	0		+
Scenario 3 (mestafzet, voeder/ eiwitgewassen teelt door akkerbouwer)	0	+	+	0	+		+
Scenario 4 (mestafzet, landruil)	0	0	0	0	0		+
Scenario 5 (gezamenlijk mest- en bouwplan incl voeder/eiwitgewassen)	0	+	+	0	+		+

+ = positieve bijdrage aan doelstelling; 0 = niet van invloed op doelstelling; - = negatieve invloed op doelstelling

- 1) Het rantsoen verandert, en daarmee de CH₄-emissie uit de pens. De richting die het op verandert hangt af van de manier waarop het rantsoen verandert. Meer mais, minder methaan; meer eiwitgewassen i.p.v. krachtvoerbrok, meer methaan.
- 2) Mestafzet dichtbij en voedergewassen teelt dichtbij draagt bij aan minder transportkilometers en daardoor verminderd energieverbruik. Aanname: mestafzet met samenwerking is dichterbij dan mestafzet zonder samenwerking.
- 3) Samenwerken kan leiden tot bewustwording over de effecten van het handelen van de één en de gevolgen van de ander (bijv. effecten van diergeneesmiddelen in de mest op bodemleven en plantgezondheid en de effecten van gewasbeschermingsmiddelen op de melkkwaliteit en diergezondheid). Deze bewustwording kan leiden tot bewustere en meer verantwoorde inzet van diergeneesmiddelen.
- 4) Het omzetten van grasland naar akkerland vermindert (tijdelijk) de biodiversiteit. Aanname: er wordt meer grasland omgezet bij een samenwerking.
- 5) Het telen van eiwitgewassen zorgt voor meer biodiversiteit dan bij het telen van de standaard akkerbouwgewassen.

CLM Onderzoek en Advies

Postadres

Postbus 62
4100 AB Culemborg

Bezoekadres

Gutenbergweg 1
4104 BA Culemborg

T 0345 470 700

www.clm.nl

Laat het goede groeien.